مجله اقتصادی
شماره‌های ۹ و ۱۰، آذر و دی ۱۳۹۳، صفحات ٥٤-٤١

تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

لاله بیرامی
کارشناس‌ارشد حسابداری
laleh.beyrami@yahoo.com

وهاب رستمی
استادیار گروه حسابداری دانشگاه پیام‌نور زنجان
vahab rostami@gmail.com

پژوهش حاضر در حال ردیابی تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این تحقیق کیفیت حسابرسی به‌عنوان متغیر مستقل و هزینه‌های نمایندگی به‌عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت. معیار کیفیت حسابرسی شامل اندازه مؤسسه حسابرسی، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت و معیار هزینه نمایندگی نیز شامل نسبت کارایی فروش و کارایی هزینه‌های عملیاتی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق با توجه به اهداف تحقیق همه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از بین آنها نمونه مرکب از ۷۰ شرکت از میان تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس برای یک دوره تحقیق پنج‌ساله (۱۳۹۱-۱۳۸۷) انتخاب گردید. فرضیه‌های تحقیق با کمک روش‌های مناسب آماری مورد آزمون قرارگرفت. نتایج تحقیق آشکار ساخت که شاخص‌های کیفیت حسابرس شامل اندازه حسابرس، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت تأثیر مثبت معناداری روی کارایی فروش و کارایی هزینه‌های عملیاتی شرکت‌های نمونه دارد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت حسابرسی، هزینه‌های نمایندگی، اندازه شرکت، دوره تصدی حسابرس، تخصص حسابرس در صنعت.

۱. مقدمه

پس از آغاز انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم، شیوه تولید متحول گردید و با قرار گرفتن ماشین در خدمات تولید تغییر وسیعی در امور اقتصادی و اجتماعی مردم اروپا پدید آمد، دامنه عملیات تولیدی گسترش یافت، کارخانه‌های بزرگ ایجاد گردید و طرح‌های عظیم صنعتی به مرحله اجرا درآمد. اجرای این عملیات نیاز به امکانات و منابع مالی وسیع داشت که از توان یک یا چند سرمایه‌گذار منفرد خارج بود. تشکیل شرکت‌های سهامی این امکان را فراهم می‌آورد که سرمایه‌گذاران بسیاری

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

در تشکیل یک واحد اقتصادی مشارکت نمایند. به این ترتیب، ایجاد و گسترش هرچه بیشتر کارخانجات ممکن گردید.

با توسعه شرکت‌های سهامی، انبوه سرمایه‌گذارانی به‌وجود آمدند که در اداره واحدهای اقتصادی مورد مشارکت خود نقش مستقیم نداشتند و تنها از طریق انتخاب هیئت‌مدیره و نظارت بر آنها به اداره واحد اقتصادی خود دسترسی داشتند. حاصل این فرایند تفکیک مالکیت از مدیریت شرکت‌ها بود. جدایی مالکیت از مدیریت منجر به پیدایش تئوری نمایندگی شد. این تئوری مربوط به مواردی است که یک نفر مسئولیت تصمیم‌گیری در خصوص مصرف و به‌کارگیری منابع مالی و یا اقتصادی یا انجام خدمتی را طی قراردادی مشخص، به شخص دیگر واگذار می‌نماید. با جدا شدن مالکیت از مدیریت در شرکت‌های سهامی این امکان بالقوه وجود دارد که مدیران تصمیماتی را اتخاذ نمایند که در جهت منافع آنان و در جهت عکس منافع سهامداران باشد. بنابراین بین مدیران و مالکان تضاد منافع وجود دارد (نوروش و همکاران، ۱۳۸۸).

۲. ادبیات و پیشینه تحقیق

با گسترش واحدهای تجاری سرمایه‌گذاران اداره امور واحدهای تجاری خود را به مدیران منتخب سپردند و جهت ترغیب آنها به فعالیت بهتر در راستای منافع مالکین بخشی از حقوق و مزایای ایشان را بر اساس درصدی از سود و سایر معیارهای عملکردی واحد تجاری قرار دادند، این امر به‌وجودآورنده انگیزه لازم برای مدیریت در جهت بهینه نمودن منافع خویش و در نتیجه انجام حرکاتی است که در اکثر موارد زیان سرمایه‌گذار را در بر دارد. وجود تضاد منافع بین مدیران و سهامداران می‌تواند به مشکلات و مسائل نمایندگی منتهی شود که بر اساس نظریه نمایندگی دارای هزینه است. هزینه‌های نمایندگی در نتیجه جدا سازی مالکیت و کنترل به‌وجود می‌آید (مجتهدزاده، ۱۳۹۰). در این شرایط وجود یک مکانیزم کنترلی که به‌صورت نسبی تضمین‌کننده شفافیت اطلاعات گزارش‌شده در صورت‌های مالی باشد، ضرورت می‌یابد. در اقتصاد آزاد که در محیط ایران نیز حاکم است، این مکانیزم در قالب حسابرسی توسط حسابرسان مستقل انجام می‌گردد. از دید نظریه نمایندگی دلیل اصلی وجود حرفه حسابرسی وظیفه اعتباردهی (شهادت‌دهی) است.

۳. مروری بر ادبیات و پیشینه تحقیق

۳-۱. کیفیت حسابرسی

کیفیت حسابرسی به شیوه‌های مختلفی تعریف شده است. در ادبیات کاربردی، کیفیت حسابرسی را اغلب از طریق میزان تطابق آن با استانداردهای حسابرسی تعریف نموده‌اند. در مقابل، پژوهشگران حسابداری و حسابرسی ابعاد چندگانه کیفیت حسابرسی را مورد توجه قرار داده اند، ابعاد مذکور

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

اغلب به تعاریف متفاوتی منجر گردیده است. دی‌آنجلو (۱۹۸۱) کیفیت حسابرسی را ارزیابی بازار از احتمال اینکه صورت‌های مالی حاوی تحریف‌های با اهمیت است و حسابرس این تحریف‌ها را کشف و گزارش نماید تعریف کرده است. والاس (۱۹۸۰) نیز معتقد است کیفیت حسابرسی اندازه‌گیری توانایی حسابرسی برای کاهش پارازیت و سوگیری و بهبود کیفیت داده‌های حسابداری می‌باشد. تعاریف مذکور درجات متفاوتی از ابعاد شایستگی و استقلال حسابرسان در انجام حسابرسی (استقلال واقعی) و همچنین چگونگی درک استفاده‌کنندگان از استقلال آنها را در بر می‌گیرند. اگرچه کیفیت درک شده حسابرسی می‌تواند با کیفیت واقعی حسابرسی مرتبط باشد، اما لزوماً یکسان نیست. بنابراین، از حسن شهرت و مراقبت حرفه‌ای برای حفظ ویژگی‌های واقعی کیفیت حسابرسی و کیفیت درک شده استفاده می‌شود. به‌علاوه، می‌بایست در نظر داشت که مراقبت حرفه‌ای حسابرس کیفیت اطلاعات صورت‌های مالی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد، در حالی که حسن شهرت حسابرس چگونگی درک ذینفعان از اطلاعات مذکور را متأثر می‌سازد.

۳-۲. هزینه‌های نمایندگی

در دیدگاه تئوری نمایندگی که بخش عظیمی از تحقیقات را در حوزه حسابداری و مدیریت مالی به خود اختصاص می‌دهد، فرض بر آن است که مدیران بر اساس منافع شخصی خود عمل می‌نمایند و منافع سهامداران در اولویت امور قرار نمی‌گیرد. در تئوری نمایندگی مشکل تضاد منافع با کارگزار دغدغه‌ای همیشگی برای کارگمار است. براین اساس همواره کارگمار در پی راهی برای حل این مشکل بوده تا به‌نحوی کارگزار را به اقدام در جهت هدف اصلی هر شرکت یعنی حداکثرسازی منافع کارگماران آن تحریک نماید. بنابراین کارگمار می‌بایست مخارجی را متحمل گردد تا بتواند منافع کارگزار را با خود همسو نماید یا حداقل از اقدامات وی در جهت منافع خودش کسب اطمینان نماید. ازآنجا که چنین مخارجی به‌واسطه انعقاد قرارداد میان کارگمار وکارگزار و شکل‌گیری رابطه نمایندگی پدید می‌آید هزینه‌های نمایندگی نامیده می‌شود، به‌عبارت دیگر هرچه هزینه‌های نمایندگی در یک شرکت افزایش یابند نشان‌دهنده افزایش شدت تضاد منافع درآن شرکت می‌باشد. بر این اساس پژوهشگران برای بررسی رابطه نمایندگی به مطالعه هزینه‌های نمایندگی، به‌عنوان معیاری پرداخته‌اند که نه‌تنها تأییدکننده رابطه نمایندگی و مشکل تضاد منافع است بلکه نشان‌دهنده میزان تضاد منافع نیز می‌باشد. در این راستا نظریه‌پردازان همواره تلاش نموده‌اند تا با اندازه‌گیری این هزینه‌ها رابطه نمایندگی را مطالعه کنند، اما محققان در اندازه‌گیری هزینه‌های نمایندگی با مشکل مواجه هستند. در راستای حل این مشکل پژوهشگران انتخاب و استفاده از شاخص یا شاخص‌هایی را پیشنهاد نمودند که خود معرف هزینه‌های نمایندگی در یک شرکت باشند تا به این طریق بتوانند رابطه نمایندگی و تضاد منافع حاکم برآن را بررسی کنند (محمدی خشوئی، ۱۳۸۶).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

۴. عمده تحقیقات انجام شده در این حوزه

نوروش و همکاران (۱۳۸۸)، پژوهشی تحت‌عنوان "بررسی رابطه ساز وکارهای نظام راهبری شرکتی و هزینه‌های نمایندگی" انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که بین درصد اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره و همچنین درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی با هزینه‌های نمایندگی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. از سوی دیگر نتایج تحقیق با فرض وجود ارتباط بین نسبت بدهی شرکت‌ها با هزینه نمایندگی مطابقت ندارد.

محمد ابراهیمی و فهیمه ابراهیمی (۱۳۸۹)، به بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر اندازه مؤسسه حسابرسی منتخب پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنها بیانگر این است که بین درصد مالکیت نهادی و تمرکز مالکیت با اندازه حسابرس رابطه معنادار و مثبت وجود دارد. با این وجود، نتایج مربوط به متغیرهای درصد اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره و نسبت بدهی نشان‌دهنده این است که ترکیب هیئت‌مدیره و نقش نظارت اعتباردهندگان تأثیر معناداری بر اندازه حسابرس منتخب ندارد.

فلمینگ و همکاران (۲۰۰۵)، با استفاده از نمونه‌ای شامل ۳۸۰۰ شرکت کوچک، متوسط استرالیایی طی سال‌های (۱۹۹۷-۱۹۹۶ و ۱۹۹۸-۱۹۹۷) به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر هزینه‌های نمایندگی پرداختند. آنها نسبت لگاریتم طبیعی دو نسبت گردش دارایی‌ها و هزینه‌های عملیاتی به فروش را به‌عنوان معیارهایی از هزینه‌های نمایندگی در نظر گرفتند. نتایج پژوهش آنها بیانگر این بود که بین مالکیت مدیریتی و هزینه‌های نمایندگی ارتباط معنادار و منفی وجود دارد. همچنین، آنها دریافتند که با افزایش مالکیت خانوادگی هزینه‌های نمایندگی شرکت کاهش می‌یابد.

دوکاس و همکاران (۲۰۰۵)، با استفاده از نمونه‌ای شامل ۱۰۲۷ مشاهده سال-شرکت، از شرکت‌های انگلیسی طی سال‌های (۲۰۰۰-۱۹۹۸) به بررسی تأثیر تحلیلگران بر هزینه‌های نمایندگی پرداختند. در این پژوهش، آنها به تعامل بین فرصت‌های رشد و جریان‌های نقدی آزاد به‌عنوان شاخص هزینه‌های نمایندگی پرداختند. در پژوهش آنها تعامل بین فرصت‌های رشد و جریان‌های نقدی آزاد به‌عنوان شاخص هزینه‌های نمایندگی در نظر گرفته شده بود. نسبت بدهی بلندمدت به ارزش دفتری کل دارایی‌ها نیز به‌عنوان متغیر کنترل و معرف نقش نظارتی بستانکاران بر نحوه استفاده مدیریت از جریان‌های نقد آزاد تعریف شده است. نتایج حاصل از پژوهش آنها بیانگر این بود که تحلیلگران اوراق بهادار یکی از ساز وکارهای کاهش هزینه‌های نمایندگی هستند. همچنین، بین نسبت بدهی بلندمدت به ارزش دفتری کل دارایی‌ها و هزینه‌های نمایندگی ارتباط معناداری وجود ندارد.

آنور، راسموسن و سی (۲۰۰۸)، تحقیقی تحت‌عنوان "کیفیت حسابرسی، مکانیزم‌های نظارتی جایگزین و هزینه نمایندگی" برای سال‌های (۲۰۰۵-۱۹۹۹) در بازار سهام تگزاس آمریکا میان ۸۷۴۰ شرکت انجام دادند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

آنها بیان می‌کنند که در نتایج تحقیقات انجام شده پیشین شرکت‌هایی که از حسابرسان بزرگ استفاده کرده‌اند، هزینه نمایندگی پایین‌تری نسبت به دیگر شرکت‌هایی که از حسابرسان بزرگ استفاده نکرده‌اند را نشان می‌دهند. آنها در تحقیق خود چنین استدلال می‌کنند که استفاده از حسابرسان متخصص صنعت منجر به کاهش هزینه نمایندگی می‌شود. نتایج تحقیق آنها بیانگر این است که شرکت‌هایی که از حسابرسان بزرگ دارای تخصص در صنعت استفاده کرده‌اند به‌طور چشمگیری هزینه نمایندگی پایین‌تری را نسبت به سایر شرکت‌های نمونه نشان می‌دهند. آنها همچنین در تحقیق خود تفاوت منافع استفاده از حسابرسان متخصص در صنعت را با انسجام مکانیزم‌های نظارتی جایگزین مورد توجه قرار داده‌اند. آنها به این نتیجه رسیدند که استفاده از حسابرسان متخصص، زمانی که مکانیزم‌های نظارتی جایگزین همچون هیئت‌مدیره یا مجمع سهامداران نسبتاً ضعیف هستند، دارای اهمیت است. به بیان دیگر، استفاده از حسابرسان متخصص صنعت زمانی که مکانیزم‌های نظارتی جایگزین عملکرد خوبی دارند نوعی اسراف است. شواهد تحقیق آنها بیانگر درجاتی از جایگزینی میان کیفیت حسابرسی و مکانیزم‌های نظارتی جایگزین است.

مصطفی و احمد (۲۰۱۱)، در مقاله "تئوری نمایندگی و مالکیت مدیریتی" به بررسی ارتباط مالکیت مدیریتی و تئوری نمایندگی در مالزی پرداختند. به‌علاوه آنها به مالکیت مستقیم و غیرمستقیم مدیریت با هزینه‌های نمایندگی پرداختند. داده‌های این تحقیق از دو منبع پرسشنامه‌ای و گزارش‌های مالی سالانه به‌دست آمد. نمونه شامل ۲۳۵ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس مالزی برای سال مالی منتهی به پایان ۲۰۰۶ بود. نتایج این بررسی بیان می‌کند که مالکیت مدیریتی در بخش‌های مختلف رابطه معکوسی با هزینه‌های نظارت پیش‌بینی شده توسط تئوری نمایندگی دارد.

۵. فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های تحقیق جهت آزمون داده‌ها و ایجاد بستر علمی مناسب برای تحقیق حاضر، شامل ۶ فرضیه به‌شرح زیر می‌باشد که به‌طور مجزا مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

فرضیه اول: اندازه حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی فروش دارد.

فرضیه دوم: دوره تصدی حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی فروش دارد.

فرضیه سوم: تخصص حسابرس در صنعت تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی فروش دارد.

فرضیه چهارم: اندازه حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی هزینه‌های عملیاتی دارد.

فرضیه پنجم: دوره تصدی حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی هزینه‌های عملیاتی دارد.

فرضیه ششم: تخصص حسابرس در صنعت تأثیر مثبت و معناداری بر کارایی هزینه‌های عملیاتی دارد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

۵-۱. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر با در نظر گرفتن هدف آن کاربردی بوده و با توجه به ماهیت اجرای آن از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی می‌باشد. نوع داده‌های پژوهش تاریخی (پس‌رویدادی) و شیوه گردآوری داده‌های آن نیز کتابخانه‌ای می‌باشد. برای سنجش کیفیت حسابرسی از ۳ معیار اندازه مؤسسه حسابرس، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت استفاده شده است.

۵-۱-۱. اندازه حسابرس

در این تحقیق حسابرسان (مؤسسه‌های حسابرسی) به ۲ گروه تقسیم‌بندی شده‌اند. به این منظور سازمان حسابرسی به‌دلیل وجود کارکنان فراوان و قدمت بیشتر در زمره حسابرس بزرگ و سایر مؤسسات حسابرسی در زمره حسابرس کوچک (مؤسسات حسابرسی کوچک) قرار می‌گیرند که در این تحقیق برای شرکت‌هایی که توسط سازمان حسابرسی شده‌اند عدد یک و برای سایر مؤسسات عدد صفر در نظر گرفته شده است.

۵-۱-۲. دوره تصدی حسابرس

برای تمام شرکت‌هایی که طی ۵ سال اخیر مؤسسه حسابرسی خود را تغییر داده‌اند عدد یک و برای شرکت‌هایی که مؤسسه حسابرسی خود را تغییر نداده‌اند عدد صفر در نظر گرفته شده است.

۵-۱-۳. تخصص حسابرس در صنعت

در این تحقیق تخصص‌گرایی را بر مبنای سهم بازار هر حسابرس از حسابرسی‌های انجام شده در هر صنعت خاص در طول یک سال معین به‌دست می‌آوریم.

$$\text{سهم بازار هر حسابرس} = \frac{\text{جمع فروش تمام شرکت‌های مورد حسابرسی هر مؤسسه حسابرسی خاص در صنعت خاص}}{\text{جمع فروش تمام شرکت‌ها در این صنعت}}$$

حسابرسانی به‌عنوان متخصص صنعت در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازارشان (یعنی معادله فوق) بیش از ۲۰ درصد باشد.

در راستای وصول به اهداف تحقیق مدل تحقیق به قرار زیر ارائه شده است.

$$\begin{aligned}
&\text{Sale Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Auditsize + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij} \\
&\text{Sale Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Tenure + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij} \\
&\text{Sale Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Spec + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij} \\
&\text{Costoper Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Auditsize + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij} \\
&\text{Costoper Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Tenure + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij} \\
&\text{Costoper Efficiency} = \beta_0 + \beta_1 Spec + \beta_2 Size + \beta_3 Lev + \beta_4 Mtb + \varepsilon_{ij}
\end{aligned} \qquad (۱)$$

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

SE_{ij}: (Sale efficiency) کارایی فروش i برای دوره j

COE_{ij}: (CostOperat Efficiency) کارایی هزینه عملیاتی i برای دوره j

Audit Size: اندازه حسابرس i برای دوره j

Peroid Tenure Audit: دوره تصدی حسابرس i برای دوره j

SPEC: (Specialization): تخصص درصنعت حسابرس i برای دوره j

Size: اندازه شرکت که بر اساس لگاریتم بازده دارایی‌ها در پایان دوره در نظر گرفته می‌شود.

MTB: (Market to Book Value) فرصت سودآوری شرکت که بر اساس نسبت ارزش بازار سهام شرکت در پایان دوره به‌علاوه جمع بدهی‌ها تقسیم بر ارزش دفتری دارایی‌ها در پایان دوره اندازه‌گیری می‌شود.

LEV: (Leverage): درجه اهرمی بودن شرکت که بر اساس نسبت بدهی‌ها به حقوق صاحبان سهام در پایان دوره اندازه‌گیری می‌شود.

b: ضریب ثابت و €: مقدار خطا

نوع متغیرها: متغیرهای هزینه‌های نمایندگی، اندازه شرکت، فرصت سودآوری و درجه اهرمی کمی و نوع مقیاس آن نسبی است. اما متغیر کیفیت حسابرسی کیفی بوده که ما نیز مانند اغلب تحقیقات علوم اجتماعی جهت اندازه‌گیری آن با مشکل مواجه بودیم.

هزینه‌های نمایندگی: جهت سنجش و کمی‌سازی هزینه‌های نمایندگی ما از ۲ شاخص، کارایی هزینه‌های عملیاتی و کارایی فروش جهت سنجش هزینه‌های نمایندگی استفاده خواهیم کرد.

هرچه کارایی هزینه‌های عملیات کمتر باشد هزینه نمایندگی کمتر است. $\text{کارایی هزینه‌های عملیات} = \frac{\text{هزینه عملیات}}{\text{سود خالص}}$

هرچه کارایی فروش بالاتر باشد هزینه نمایندگی کمتر است. $\text{کارایی هزینه‌های عملیات} = \frac{\text{سود خالص}}{\text{فروش}}$

این تحقیق به‌منظور حذف آثار متغیرهای ناخواسته مزاحم از ۳ متغیر کنترلی به‌شرح زیر کمک گرفت و وارد مدل شد:

- اندازه شرکت: برای محاسبه متغیر اندازه، از معیارهایی چون میزان دارایی‌ها، میزان فروش، ارزش بازار سهام و غیره استفاده می‌شود. در تحقیق حاضر به‌دلیل عمومیت کاربرد لگاریتم طبیعی، مجموع دارایی‌ها در تحقیقات پیشین به‌عنوان شاخص سنجش اندازه شرکت در نظر گرفته شده است.

SIZE= log (Assets)

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

- اهرم مالی: نشان‌دهنده میزان استفاده از بدهی‌ها در ساختار سرمایه شرکت است که مانند تحقیقات مشابه پیشین به‌صورت زیر محاسبه شده است:

- فرصت‌های سودآوری: معیارهای مختلفی جهت سنجش فرصت‌های سودآوری شرکت وجود دارد که عمده‌ترین آنها معیار استفاده از مدل Q توبین است که شیوه اندازه‌گیری آن به شرح زیر می‌باشد:

$$MTB = \frac{\text{مبلغ بدهی + ارزش بازار سهام}}{\text{مبلغ دارایی}}$$

(ارزش بازار سهام شرکت در پایان سال × تعداد سهام صادره در پایان سال) = ارزش بازارسهام

۶. جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

با توجه به هدف تحقیق جامعه آماری پژوهش حاضرکلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار را شامل می‌شود و داده‌های مورد نیاز انجام آزمون فرضیه‌ها با نمونه‌گیری از میان این شرکت‌ها که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و با شرایط زیر انتخاب خواهد شد انجام می‌گیرد:

- اطلاعات مالی شرکت‌های مورد آزمون در دوره زمانی پژوهش در دسترس باشد.
- شرکت از ابتدای سال ۱۳۸۷ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد.
- شرکت‌ها در فاصله زمانی تحقیق (۱۳۹۱-۱۳۸۷) تغییر دوره مالی نداده و سال مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.
- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشد.
- ارزش دفتری سهام شرکت منفی نباشد.

با توجه به محدودیت‌های در نظر گرفته شده ۷۰ شرکت برای دوره زمانی پنج‌ساله (۱۳۹۱-۱۳۸۷) (مجموعاً ۳۵۰ مورد سال- شرکت) انتخاب و آزمون فرضیه‌ها روی داده‌های مالی این شرکت‌ها که به روش کتابخانه‌ای با مراجعه به صورت‌های مالی و گزارش هیئت‌مدیره آنها جمع‌آوری شده بود انجام گرفت.

۷. نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق

به‌طور کلی، روش‌هایی را که توسط آنها می‌توان اطلاعات جمع‌آوری شده را پردازش کرد و خلاصه نمود آمار توصیفی می‌نامند. این نوع آمار تنها به توصیف جامعه یا نمونه می‌پردازد و هدف از آن محاسبه پارامترهای جامعه یا نمونه تحقیق است. در بخش آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی همچون میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

انحراف‌معیار،[1] چولگی[2] و کشیدگی[3] انجام پذیرفته است. خلاصه وضعیت آمار توصیفی متغیرهای تحقیق پس از حذف داده‌های پرت در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای مربوط تحقیق

متغیر	نمونه	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
کارایی فروش	۳۵۰	۰/۱۲۴	۰/۱۴۹	۰/۲۳۲	۰/۰۰	۲/۲۲
کارایی هزینه عملیاتی	۳۵۰	۱/۷۳۰	۰/۴۱۰	۱۰/۲۸۱	۰/۰۲	۱۷۳/۴۵
اندازه حسابرس	۳۵۰	۰/۳۳۷	۰/۰۰۰	۰/۴۷۳	۰/۰۰	۱/۰۰
دوره تصدی حسابرس	۳۵۰	۰/۳۲۰	۰/۰۰۰	۰/۴۶۷	۰/۰۰	۱/۰۰
تخصص در صنعت حسابرس	۳۵۰	۰/۵۵۴	۱/۰۰۰	۰/۴۹۷	۰/۰۰	۱/۰۰
اندازه شرکت	۳۵۰	۱۲/۰۱۱	۱۱/۸۴۵	۰/۷۳۱	۱۰/۲۹	۱۴/۸۵
درجه اهرمی	۳۵۰	۲/۱۲۵	۱/۵۹۱	۲/۱۷۱	۰/۱۶	۱۷/۷۹
فرصت سودآوری	۳۵۰	۱/۴۷۵	۱/۱۹۹	۱/۲۴۴	۰/۱۰	۱۶/۰۲

مأخذ: نتایج تحقیق.

میانگین، اصلی‌ترین شاخص مرکزی بوده و متوسط داده‌ها را نشان می‌دهد به‌طوری که اگر داده‌ها بر روی یک محور به‌صورت منظم ردیف شوند، مقدار میانگین دقیقاً نقطه‌تعادل یا مرکز ثقل توزیع قرار می‌گیرد. میانه، نشان‌دهنده این است که ۵۰ درصد داده‌ها کمتر از عدد وسط مجموعه و ۵۰ درصد داده‌ها بیشتر از عدد وسط مجموعه هستند. از میانه به‌عنوان اندازه تمایل به مرکز توزیع‌هایی که شکل آنها غیرمتقارن است استفاده می‌شود. نزدیک بودن مقدار پارامترهای مرکزی (میانگین، میانه و مد) به هم توزیع متقارن داده‌ها را نشان می‌دهد. انحراف معیار از پارامترهای پراکندگی بوده و میزان پراکندگی داده‌ها را نشان می‌دهد. چولگی از پارامترهای تعیین انحراف از قرینگی بوده و شاخص تقارن داده‌هاست. در صورتی که جامعه از توزیع متقارن برخوردار باشد، ضریب چولگی مساوی صفر، درصورتی که جامعه چوله به چپ باشد، ضریب چولگی منفی و در صورتی که دارای چوله به راست باشد، ضریب چولگی مثبت خواهد بود. کشیدگی نیز شاخص سنجش پراکندگی جامعه نسبت به توزیع نرمال می‌باشد.

۷-۱. نتایج آزمون فرضیه اول

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۴۷۶ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است که از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض

1. Std Deviation
2. Skewness
3. Kurtosis

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

H1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی فروش و اندازه حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۲. نتایج آزمون فرضیه اول

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۰/۶۵۵	-۳/۸۱۹	۰/۰۰۰۲	----
AZ	۰/۲۰۶	۸/۹۲۷	۰/۰۰۰۰	۱/۰۷۵
SIZE	۰/۰۷۳	۵/۲۳۲	۰/۰۰۰۰	۱/۰۷۸
LEVE	-۰/۰۳۲	-۷/۱۱۲	۰/۰۰۰۰	۱/۰۲۷
MTB	-۰/۰۰۲	-۰/۲۵۷	۰/۷۹۷۱	۱/۰۷۴
ضریب تعیین		۰/۳۶۷	آماره دوربین واتسون	۱/۹۴
آماره F	۵۰/۰۵	سطح معناداری F	۰/۰۰۰	
مدل برازش شده	SE=-0.655+0.206AZ+0.073SIZE+-0.032LEVE			

مأخذ: نتایج تحقیق.

۷-۲. نتایج آزمون فرضیه دوم

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۳۴۱ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است و از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض H1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی فروش و دوره تصدی حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۳. نتایج آزمون فرضیه دوم

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۰/۵۹۳	-۳/۰۷۷	۰/۰۰۲۳	----
TENURE	۰/۱۲۱	۴/۶۱۶	۰/۰۰۰۰	۱/۱۵۹
SIZE	۰/۰۷۰	۴/۳۹۳	۰/۰۰۰۰	۱/۱۹۶
LEVE	-۰/۰۳۶	-۷/۳۴۴	۰/۰۰۰۰	۱/۰۱۸
MTB	۰/۰۰۷	۰/۸۰۳	۰/۴۲۲۵	۱/۰۵۱
ضریب تعیین		۰/۲۶۶	آماره دوربین واتسون	۱/۷۳۶
آماره F	۳۱/۳۱	سطح معناداری F	۰/۰۰۰	
مدل برازش شده	SE=-0.593+0.121TENURE+0.070SIZE+-0.036 LEVE			

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

۷-۳. نتایج آزمون فرضیه سوم

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۳۸۱ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است و از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض H1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی فروش و تخصص حسابرس در صنعت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۴. نتایج آزمون فرضیه سوم

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۰/۴۵۱	-۲/۲۴۸	۰/۰۲۵۲	----
SPEC	۰/۱۲۲	۵/۰۱۲	۰/۰۰۰۰	۱/۳۰۲
SIZE	۰/۰۵۶	۳/۳۸۲	۰/۰۰۰۰	۱/۳۳۹
LEVE	-۰/۰۳۵	-۷/۲۶۱	۰/۰۰۰۰	۱/۰۲۱
MTB	۰/۰۰۳	۰/۳۷۶	۰/۷۰۷۰	۱/۰۶۸
ضریب تعیین		۰/۲۷۳	آماره دوربین واتسون	۱/۸۰۹
آماره F	۳۲/۵۳	سطح معناداری F	۰/۰۰۰	
مدل برازش شده	SE=-0.451+0.122SPEC+0.056SIZE+-0.035 LEVE			

مأخذ: نتایج تحقیق.

۷-۴. نتایج آزمون فرضیه چهارم

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۳۸۴ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است که از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض H1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی هزینه‌های عملیاتی و اندازه حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه چهارم

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۲/۹۴۲	-۴/۲۶۵	۰/۰۰۰۰	----
AS	۰/۶۳۸	۵/۹۹۹	۰/۰۰۰۰	۱/۱۰۳
SIZE	۰/۳۲۸	۵/۷۴۸	۰/۰۰۰۰	۱/۰۷۲
LEVE	-۰/۰۷۹	-۵/۶۷۱	۰/۰۰۰۰	۱/۰۴۷
MTB	-۰/۰۴۵	-۱/۸۲۹	۰/۰۶۸۲	۱/۰۳۰
ضریب تعیین		۰/۲۸۷	آماره دوربین واتسون	۱/۸۰۱
آماره F	۳۴/۷۲	سطح معناداری F	۰/۰۰۰	
مدل برازش شده	-2.942+0.638AZ+0.328SIZE+-0.079 LEVE Efficiency = Cost			

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

۷-۵. نتایج آزمون فرضیه پنجم

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۳۱۴ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است و از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض H1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی هزینه‌های عملیاتی و دوره تصدی حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه پنجم

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۲/۹۷۵	-۳/۹۸۶	۰/۰۰۰۱	----
TENURE	۰/۳۳۹	۲/۸۸۵	۰/۰۰۴۲	۱/۲۲۴
SIZE	۰/۳۳۷	۵/۴۰۲	۰/۰۰۰۰	۱/۱۸۹
LEVE	-۰/۰۸۶	-۵/۹۱۸	۰/۰۰۰۰	۱/۰۶۳
MTB	-۰/۰۲۷	-۱/۰۷۶	۰/۲۸۲۴	۱/۰۱۶
ضریب تعیین		۰/۲۳۱	آماره دوربین واتسون	۱/۸۹۹
آماره F	۲۵/۹۳	سطح معناداری F	۰/۰۰۰	
مدل برازش شده	=-2.975+0.339TENURE+0.337SIZE+-0.086 LEVE Cost Efficiency			

مأخذ: نتایج تحقیق.

۷-۶. نتایج آزمون فرضیه ششم

بر اساس نتیجه آزمون این فرضیه مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده برابر با ۰/۲۷۰ می‌باشد که دارای سطح معناداری (Sig) به ۰/۰۰ است و از آلفای تحقیق (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد، پس فرض H_1 را رد نکرده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که از نظر آماری بین متغیرهای سطح کارایی هزینه‌های عملیاتی و تخصص در صنعت حسابرس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جدول ۷. نتایج آزمون فرضیه ششم

متغیر وابسته: هزینه نمایندگی / متغیرهای تحقیق	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	هم‌خطی VIF
ضریب ثابت	-۳/۱۳۹	-۴/۰۷۱	۰/۰۰۰۱	----
SPEC	۰/۲۵۴	۲/۸۱۱	۰/۰۱۰۹	۱/۲۸۱
SIZE	۰/۳۵۲	۵/۴۱۳	۰/۰۰۰۰	۱/۲۷۵
LEVE	-۰/۰۹۲	-۶/۳۳۱	۰/۰۰۰۰	۱/۰۳۴
MTB	-۰/۰۲۸	-۱/۱۰۹	۰/۲۶۸۰	۱/۰۱۶
ضریب تعیین		۰/۲۲۰	آماره دوربین واتسون	۱/۹۲۰
آماره F	۲۴/۳۳	سطح معناداری F	۰,۰۰۰	
مدل برازش شده	=-3.139+0.254SPEC+0.352SIZE+-0.092 LEVE Cost Efficiency			

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

۸. نتیجه‌گیری و پیشنهادات تحقیق

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد که در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین هزینه‌های عملیاتی و کارایی فروش با اندازه حسابرس، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت رابطه مثبت معناداری وجود دارد؛ به این معنا که مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ازکیفیت حسابرسی بالاتری برخوردار هستند و در کشف تحریفات با اهمیت تواناتر هستند.

۹. محدودیت‌های پژوهش

در رابطه با هزینه حسابرسی مستقل به‌دلیل افشای این اطلاعات تنها توسط ۷۰ شرکت در دوره پژوهش و محرمانه انگاشته شدن آن، جامعه آماری برای آزمون فرضیه‌ها محدود شد که شاید این محدودیت در نتایج اثرگذار بوده باشد.

۱۰. پیشنهادات مبتنی بر نتایج تحقیق

با توجه به فرضیه‌های پژوهش و نتایج به‌دست آمده به‌نظر می‌رسد:

- جهت دستیابی به کیفیت بالای حسابرسی در ایران لازم است به مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی بیشتر بها داده شود و زمینه برای رقابت این مؤسسات با سازمان حسابرسی فراهم شود.

- باید زمینه‌ای فراهم شودکه مؤسسات حسابرسی به‌صورت تخصصی فعالیت کنند؛ همچنین بهتر است حسابرسان به‌صورت تخصصی فعالیت نمایند.

منابع

ابراهیمی، محمد و فهیمه ابراهیمی (۱۳۸۹)، *بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر اندازه مؤسسه حسابرسی*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد.

احمدی پور، احمد، کاشانی، محمد و محمدرضا شجاعی (۱۳۸۹)، "بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر هزینه تأمین مالی از طریق بدهی"، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، دوره ۱۷، شماره ۶۲.

ثقفی، علی و مجید معتمدی‌فاضل (۱۳۹۰)، "رابطه میان کیفیت حسابرسی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری بالا"، *مجله پژوهش‌های حسابداری مالی*، شماره ۱۴، صص۱۴-۱.

شباهنگ، رضا (۱۳۸۵)، *مدیریت مالی*، جلد دوم، تهران: سازمان حسابرسی، ص ۲۵۵.

طالبی‌نسب، محسن (۱۳۸۹)، *نقش قابل اتکا بودن دارایی، کیفیت حسابرسی، در ارزشگذاری سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه باهنر کرمان، صص۱۴-۱۰.

علوی‌طبری، سید حسین، خلیفه‌سلطان، سید احمد و ندا شهبندیان (۱۳۸۸)، "کیفیت حسابرسی"، *تحقیقات حسابداری*، شماره ۳.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]

گرمرودی، بابک (۱۳۸۴)، *بررسی تأثیر هزینه نمایندگی بر سیاست سود تقسیمی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم اقتصادی و اداری.

مجتهدزاده، ویدا و پروین آقایی (۱۳۹۰)، "عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان"، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، شماره ۳۸، صص ۷۶-۵۳.

محمدی‌خشوئی، حمزه (۱۳۸۶)، *ارزیابی اثر هزینه‌های نمایندگی برقیمت‌گذاری خدمات حسابرسی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اصفهان، دانشگاه اصفهان.

نمازی، محمد (۱۳۸۴)، "بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت"، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، دوره ۲۲، شماره ۲، صص ۱۶۴-۱۴۷.

نوروش و همکاران (۱۳۸۸)، "بررسی رابطه ساز و کارهای نظام راهبری شرکتی و هزینه‌های نمایندگی".

Agrawal, A.& C.R. Koneber (1996), "Firm Performance and Mechanisms to Control Agency Problem between Managers and Shareholders", *Journal of Financial and Quanthtative Analysis*, Vol. 31, PP. 377-397.

Ang, J., Cole, R. & J. lin (2000), "Agency Costs and Ownership Structure", *The Journal of Finance*, Vol. 55, No. 1, PP.81-106.

Anwer S. Ahmed,Stephanie J.& Rasmussen SenyoTse(2008),"the Relationship between Institutional Ownership and Casino Firm Performance", *Hospitality Management*, Vol. 26, P. 517.

Chen, K., line. K. & J. Zhou (2005), "Audit Quality for Taiwan IPO", *Managerial Accounting Jounral*, Vol. 20, No. 1, PP. 86-104.

Chen, X. & J. Yur-Austin (2007), "Re-Measuring Agency Costs the Effectiveness of Blockholders", *the Quarterly Review of Economics and Financ*, Vol. 47, PP.588-601.

DeAngelo, l.E. (1981), "Auditor Size and Audit Quality", *Journal of Accounting and Economics*, No. 3, PP. 183-199.

Doukas, J. A., Kim, C. & C. Pantzalis (2000), Security Analysis, Agency Costs and Company Characteristics", *Financial Analysts Journal*, Vol. 56, No, 6, PP.54-63.

Doukas, J. A., Mcknight, P.J. & C. Pantzalis (2005), "Security Analysis, Agency Costs and UK Firm Characteristics*", International Review of Financial Analysis*, Vol. 14, PP. 493-507.

Fama, E.F. (1980), "Agency Problems and the Theory of the Firm", *Journal of Political Economy*, Vol. 88, PP. 288-307.

Fleming.G., Heaney, R. & R. McCosker (2005), "Agency Costs and Ownership Structure in Australia, *Pacific-Basin Finance Journal*, Vol. 13, PP.29-52.

Mazlina, Mustapha, & Ayoib che ahmad (2011), "Agency Theory and Managerial Ownership: Evidence From Malaysia", Annual Asian Accounting Association Conference Program, Turkey, November 15.

Wanda, A.Wallace (1980), "The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets", Graduate School of Mangement, University of Rochestor, NY.

Whitting OR, Panyk (2005), "*Principles of Auditing and other Assurance Serrices*, Mc Graw-Hill, Irwin, New York.

.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-16]